

MAYO - AGOSTO 1985 N° 274

Ca dokumento esas enretigata da Ronald Bijtenhoorn
www.bijtenhoorn.nl

PROGRESO



Progreso fondesis da Profesoro Louis Couturat.
Collège de France, en 1908. Ol konsakresas a la
propago, a la libera diskuto ed a la konstanta
perfektigo di la Linguo Internaciona. Progreso
editesas kom la oficala organo di la

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA
IDO

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA

MEMBRO - KONTRIBUTI

Sro Franz Regnier agas kom Kasero dil Uniono e responsas la recevo e kon-
tado di abon-pagi.

Membro-kontributo yarala, od abono a Progreso sen membreso dil Uniono,
esas: 20 suisa franki, **o preferible 500 belga franki**, pagenda a Landal Reprezen-
tero o direte a : Uniono por la Linguo Internaciona Ido, 12, rue du Cherbois -
6001 Marcinelle, Belgia. O plu simple, per Euro-cheko redaktata en Belga
Franki e sendata sub ordinara kuverto.

Abonpaji povas esar pagata aden la konto dil Uniono: C.G.E.R.(Caisse Géné-
rale d'Epargne et de Retraite) Konto-numero 001-1329220-08 en 6001 Marci-
nelle, Belgia.

LANDAL REPRESENTERI

- Andora:* Robert Castello, Ido-Konsul-Servo, carrer Alzinaret 2, 1^o, 2^a,
Andorra-la-Vella (Pyr.)
- Anglia:* Tom Lang (redaktero di *Ido-Vivo* e kasero ILSGB), 2 Ben-
tham Way, Staincross, *Barnsley*, South Yorkshire, S75 5QA
Niklas ApGlyn, 135 Keppoch Street, *Caerdydd/Cardiff*. Sir
De Morgannwg, Wals CF; 3JU (libri)
David Weston, 24 Nunn Stræet, *Leek, Staffs.*, ST13 8EA
- Belgia:* Jacques Bol, 80 chaussée des Gaulois, *1300 Wavre*,
Check-Nr. 000-0748184-23
- Francia:* Roger Moureaux, prof., F 01100 *Oyonnax*,
postcheck-konto 32683-N Dijon
- GDR:* Fritz Borgwald, Ludwigstr. 16, 437 *Köthen*
- Germania:* Alfred Neussner, Rönnebergstraße 15, *1 Berlin 41*
- Hispana:* José García c/o Ingeniero Joaquin Benlloch 71-13a,
Valencia 26
- Japonia:* Sato Kozi, Yanagidani-machi 14-27, *Nagasaki-Shi*, 852
- Nederlando:* W.J. Visser, Jukwerderweg 17, *9901 GL Appingedam NL*.
- Oceania:* Larch T. Brade, Solomon's Pool, *Kurrajong, NSW 2758*,
Australia
- Sri Lanka:* Ronald C. Peries, 4, Sri Vijaya Road. *Colombo 6, Sri Lanka*
- Suedia:* Axel Rylander, Olshammarsgatan 58, S - 124 48 *Bandhagen*
Kerstin Akerlund, Klippgatan, 1 S - 951 54 *Luleå*
- Suisia:* Cl. Kreis Schneeberger, 57, avenue de Champel,
1206 Genève (Suisia)
- USA:* Richard Earnhart, 405 Fry, Denton TX, *76201 USA*
- USSR:* Boris Marechek, Per Jukovskogo 20, USSR CCCP 72011
Frunze 11

LA NEPUBLIKIGITA EPISTOLARO INTER BERTRAND RUSSELL E LOUIS COUTURAT

Anne-Françoise Schmid, Paris

INTRODUKTO

Ica artiklo es versiono parlaborita de konfero prizentata lor «Colloque (Renkontro) Louis Couturat», qua eventis ye la 8-a e 9-a junio 1977 en Paris. L'auto-ro, prof. d-ro Anne-Françoise Schmid, publikigis ol en l'importanta revuo «Dialectica» (37-ma tomo, 2-ma numero di 1983).

L'auto-ro, kun qua me kunlaboras por la transkripto dil texti, afable permis a me rezumar e tradukar la texto di l'originala versiono en franca linguo, a linguo Ido, speciale por «Progreso». Por l'Ido-lekteri es interesanta remarkar, ke la transkripto atingis la letri dil yaro 1904.

L'auto-ro, segun sua origino suisa, esas profesionala filozofa kun ampla konoci pri matematiko e logiko.

Dankesez l'auto-ro pro la permiso. E dankesez anke s-ri Henry Jacob, prezidero di ULI, e Roger Moureaux, ecelant Idisti qua konsentis korektigar mea texto.

D-ro Tazio Carlevaro

GENERAL INFORMI

La korespondajo inter Louis Couturat e Bertrand Russell esis trovita C. 1967 inter la dokumenti depozita che Centro pri Dokumentado e pri Studio dil Linguo Internaciona, qua es parto dil urbala biblioteko dil suisa urbo La Chaux-de-Fonds (Kantono Neuchâtel). Ta epistolaro konsistas ek 198 letri e posto-karti da Couturat e da Russell. Anke la letri da Russell skribesis en franca linguo, nam Couturat lernis l'angla nur per lekto di *An Essay on the Foundation of Geometry* da Russell (1987), «armizita per dicionaro» (C 3.10.97) quale il ipsa repre-

sas su. Russell skribas agreabla franca linguo, kun kelk erori, ma sempre ekspresoza. La letro-interkambio komencas en oktobro 1897, e finas en januaro 1913 - kun varianta reguleso. Tre densa inter 1904 e 1905, ol es min abundanta de 1907 til 1913. L'Arkivi Bertrand Russell (Hamilton, Kanada) posedas 21 letri da Couturat, qui anke konsideresis en ic artiklo. Inter la sequanta letri trovesas anke letro da Poincaré a Couturat, e la noturi, en angla linguo, quin skribis Russell lektinte l'artikli da Poincaré pri la *logistiko.

La kolektaĵo konsistas de c. 600 folii de diferanta formati. Preske omna letri skriptesis permanue. Sol ecepti es kelka letri da Couturat, de 1904. La skribostili di Couturat e di Russell es klare lektelebla e facile transskribebla. La historio di ca folii semblas esar sat kompleksa: me supozas, ke Russell retrosendis la letri da Couturat al familio di Couturat kande ica lasta mortis pro acidento (1914). La korespondajo perdesis inter l'amaso de folii koncernante la linguo internaciona, al qua propago Couturat dedikis sua vivo de 1907 til sua morto. Ta hipotezo semblas pruvesar per la fakto, ke la letri trovesis da s-ri Claude Gacond e Reinhard Hauptenthal en la Ido-kelero di konocata pioniro s-ro Henri Meier, qua donacis sua dokumentaro a CDELI ne longa tempo ante sua morto. Ma nia hipotezo ne explikas l'existo di letri en Kanada. Ni adjuntez, ke semblas ke nia letraro esas kompleta.

L'argumenti traktita da Russell e da Couturat es tre diferanta e reprezentas la maxim importanta questioni debatata lore en filozofio ed en matematiko. Unesme: en geometrio li diskutas kelka special problemi pri projektiva geometrio, ma anke plu generala questioni, qual ex. la relati inter metrika geometrio e projektiva geometrio, l'empirika karaktero dil Euklidala aksiomi, la situeso relativa ed absoluta en la spaco ed en la tempo, la relati inter nombro e grandeso. De 1904, la diskutata temi relatas probi axiomizar geometrio, qua lore konsideresas kom sistemo de relati; en matematiko, li diskutas precipe pri principi e pri relati inter matematiko e logiko; la problemi ligita al konstituco dil matematikala logiko es sempre plu importanta; la relati inter algebro dil logiko e matematika logiko, la kontradikciono, la problemo dil matematikal existo, la logiko dil relati, la rolo dil kompleta indukto, l'axiomo dil selekto da Zermelo, granda nombro de diskuti pri teknikala detali obskura, kun klarigiva diskuti pri simbolismo. Russell e Couturat informas su reciproke anke pri lektita libri, sendas manuskripti o teksti quin ni ne plus posedas, skribas pri futura publikigaji. Li interkambias anke opiniononi pri politiko, qua kauzis, lor la milito angla -«boer», diskuto longa e pasionoza, ed anke opiniononi pri la relati inter filozofio e scienci en la instituti. Fine:

la teksti ne kareas informi pri vakanci, renkontri facita, exterprofesionala interesi, edc..

Omn ic argumenti traktesis tre fragmentatre: Russell e Couturat, interkorespondante sur la bazo di konoci, savi e referaji komuna, explikis su nur kande to esis absolute necesa; rezume, la kultural kadro dil interkorespondo es implikata. L'explicitigo di omna subjekto necesigus longa teksti, e detaloza ligigo a la ciencala penso e savo dil epoko. Ta laboro de notici e de referaji esos espereble la laboro dil epistolaro-edito.

Me koncentros me precipue pri la faktala interkambio, e ne pri la detali di l'kontenajo. Do me mustos selektar ek lo omna, precipue koncernante l'idei, l'atitudi e la skopi respektiva di Russell e di Couturat. Segun ta perspektivo, me grupigos segunposible la temi, propozante unesme la problemi ciencala e teoriala, pose anke la problemi politikala, ed anke la problemi ligita al linguo internaciona. E la filozofio? Kun l'ecepto di kelka interkambiala diskuti pri Leibniz e Kant, li traktis ol tre poke: amba diskutas filozofiale, na ne pri filozofio.

Ca dokumenti ankore nulaloke publikigesis, e pro to me lasis tre ofte parolyuro a Russell e a Couturat, propozante nombroza citaji. Tamen ta apelo al originala teksti ne donez iluziono ke ta artiklo es «imajo» dil epistolaro: el es, kontraste lo, interpreto dil epistolaro, t.e. enkadrido dil epistolaro ipsa.

AN ESSAY ON THE FOUNDATIONS OF GEOMETRY

L'aparo di An Essay on the Foundations of Geometry (1897) provokis l'unesma letro de Couturat a Russell: Couturat expresis alt admiro por la libro dal yuna Russell. Ta admiro permis principal akordo dil idej, tamen ne komuna filozofiala principi: skribas Couturat: «Vu sucesis tirar del desordino ofte konfuza dil Metageometrio la tota doco e la tota lumo quan ol povas adoptar por la solvo di problemi filozofiala» (C 3.10.97). «Lo tota sistemala di vua vidopunti pri la cienco e la naturo dil spaco... konstitucas vera e solida Filozofio dil geometrio, la maxim kompleta e la maxim kontentigiva quan me konocis ultempe» (C 3.10.97). L'unesma problemi diskutesas segun l'horizonto filozofiala dil Kantismo: tamen pokope (ed abrupte plu tarde) Russell ne plus konsentas kun ol. Plu tarde, e plu lente, anke Couturat. Tamen, malgre ne-plus-konsento pri Kant, komuna punti restos: segun amba, filozofio e cienco es ligita; la relati inter cienco e filozofio es relati di fundamenti. «Krear fundamenti» en matematiko

signifikos por amba kultivar matematikala logiko, quankam la senco di to por amba esos diferanta.

Ma del unesma letro aparas anke deskonkordanta punto: empiriko. Couturat esis racionalisto, e vidis kun kelka suspekto la tendenci empirikala di Russell, quankam il ne sempre bone komprenis la vera penso dil korespondanto. En matematiko ed en logiko, segun Couturat, la spirito konstruktas la teorio, e pruvi mustas esar «pozitiva». Russell plu tarde divenis plu skeptiva, e divergos del idei di Couturat. Faktale, la postulo dil pozitiveso che Couturat venas del metafizikala ideo di korespondo inter omna nociono o koncepto - matematikala, fizikala - e olia filozofiala Ideo, Ideo qua permisas objektivigo e do justifikilo dil nociono. Ta postulo ne existas che Russell, qua expresas la relati inter filozofio e scienco en termini di «interagi», e ne di kompari.

Do: interago, komparo: ta du koncepti dil relati inter scienco e filozofio es ritrovebla en la stilo ed en la penso-maniero di amba sciencisti. Russell sequas ideo en olua detali, pose il serchas en ta detali l'expreso dil ideo. Couturat, kontraste lo, unesme establisas la principio e donas limiti dil nociono. Couturat nule es eklektika: il havas kom skopo limitizar la filozofiala penso-manieri.

Ta diferanta penso-manieri expresis su tre bone en la teknikala parto dil korespondala interkambio. I.a. ambi skribis longe pri la questiono di extenseso kom elemento dil logiko, pri la kontradiciono, pri la selekto-axiomo di Zermelo. Por Couturat importis precipue l'engajo e la defenso dil opinio; la teknikala developi ne prejudikas la solvi, e la vereso es plu importanta kam la demonstro. Russell esforcas detalizar plu akurate la relati inter filozofio e scienco; l'instrumenti dil demonstro ne es indiferenta en relato kun la demonstrenda veresi. En relato kun matematikala logiko, Couturat, quankam plu olda, ofte questionas Russell pri diferant aspekti e detali. Tale Couturat divenis rapide bona konocera e defenserulo dil «moderna» skolo dil matematikala logiko en Francia: anke per tradukto dil mencionita libro da Russell a franca linguo. Tale Couturat bataliis kun Russell kontre la t.n. «ciencala nominalismo», defensata i.a. dal famoza matematikisto Henri Poincaré. La kritiko dil nominalismo aparas ofte en la korespondo, ed aparte anke en artikli da Russell tradukita a franca linguo da Couturat, publikigita precipue en la *Revue de Métaphysique et de Morale*. Ambi ne povas konsentar ke matematiko es «nur» konvenciono, qua dependas del volo dil matematikisto. Ta esencala interkonsento faciligas la fakto, ke li konsideros sua manko di akordo kom sekundara.

LA LOGIKO

La logiko es certe argumento ofte traktata. Couturat opinionas, ke l'algebro dil logiko aparas kom la fundamento dil matematiko, antea al cienco dil nombro, dil ordo e dil grandeso, qui, kontraste lo, dependas de olu. En logiko, Couturat montris su plu formalista kam Russell, nam il serchis analogij dil strukturi. Tamen il bone savis ke l'algebro dil logiko ne es la logiko ipsa.

LEIBNIZ

Danke sua lektaji pri algebro dil logiko, Couturat duktesis skriptar sua libro *La logiko di Leibniz* exakte en instanto, kande pro preparota kurso, anke Russell redaktas sua libro pri Leibniz. «...me ne tro surprizesis pro nia paralela laboruro pri Leibniz: mea libro parte sugestesis dal studio da Whitehead, e, pose, anke da Grassmann... Me konvinkesis, quale vu, ke la logiko di Leibniz esas la centro e la kordio dil sistemo...» (C 13.5.00).

Tamen, Russell interesas su precipue pri l'arkitekturo dil filozofiala sistemo di Leibniz, kun la skopo opozar su a sua adversi: «La logiko pri qua me parolas, es logiko en senco min formal: on povus nomizar ol «*epistemologio»... e to quon dicas Leibniz pri la simbola logiko es tamen tre remarkinda...» (R 21.6.00). Couturat agnoskas lo klare: «Me tote konsentas kun vu, nam anke me trovas la fundamenti dil filozofio di Leibniz en ilua Logiko... Tamen me tote ne konsentas kun vu pri la logikala principi ispa, e precipue pri la principo dil raciono? qua signifikas segun me 'omna vereso es analitikala'. Vu komprenas do ke me ne povas konsentar kun to quon vu asertas pri la sintezala karaktero dil «kontingenta veraji» (C 5.7.01). Finale, Russell konsentos kun Couturat en 1902. Tale, en filozofio Couturat sustenas tre definitiva pozicioni, quin il defendas ofte tre longe; en ta kazo, la relato inter Couturat e Russell ne donas l'impreso di relato quale inter docero e studento; li parolas quale inter egali. «Me frapesis pozitive dal maniero segun qua vu aprobas mea opiniononi pri la esencala punto ube nia opiniononi divergis. To es exemplo di sincereso qua aspektas tote naturala en filozofio vera, ma qua en realeso es certe rara» (C 12.05.03).

Plu tarde Russell afirmos ke la libro da Couturat *La Logiko di Leibniz* reprezentas la verko maxim substancoza da Couturat. Forsan ta konstato ne plezus a Couturat: «... me nultémpe havis plezuro por

historio, e me odias la komentisti, qui generale nur obskurigas la diskutat autoro» (C 31.10.03). On povas afirmar, ke en sua libro pri Leibniz, Couturat prezentas il kom prekursoro «di amaso di moderna teorii» (C 30.6.00). To esis importanta por Couturat precipue en lua kritiko dil aristotelala pozicioni en filozofio. L'intereso di ambi pri la laboraji da Leibniz esis granda, tamen li renkontris su an domeno matematikal-logikala tote sendepende.

LA MATEMATIKALA LOGIKO

Couturat opinionis, ke la studio dil matematikala logiko esos «antitoxino» kontre l'Aristotelala logiko; il proponis a Russell konstruktar nova logiko, qua esos moderna e ciencala, sur bazo matematikala e deduktiva. Depos l'aparo dil *Principi matematikala* da Russell e Whitehead (1903) ta temo esos pre-eminenta.

1900: Unesma kongreso pri filozofio; Russell lektas la verki dal italiana matematikisto Peano, e dal italiana geometriisto Pieri, ed il adoptas anke tre balde la simbolismo di Peano. Il opinionas, ke ta simbolismo posibligas pensar plu klare. Couturat esas kelke plu prudenta: «me ne desagnoskas l'intereso por ni dil labori dal italiana skolo pri la logiko dil matematiko, ma me ne opinionas ke la simbolismo utiligata esas tre utila, nek, ke ol es esencala e nekareebla. Altra-later, en formala logiko me konsideras ol ne komfortoza, ed en matematiko, me konsideras ol nur kom speco di stenografado qua posibligas abreviar la formuli, ma en formo teroroze komplikita ed obskura, preske nelektebla» (C 3.1.01).

Balde tamen Russell sucesos konvinkar il, ke en praktiko la simbolismo di Peano - ed anke la jus-studiata simbolismo di Leibniz - esas utila e praktikala. Il sucesas mem konvinkar altra franca matematikisti, qui en principo esas tre skeptika pri ta helpilo.

Pro to Couturat e Russell alte prizas la matematikala libro da Peano *Formulario mathematico* (skribita en artificiala linguo «Latino sine Flexione»). Russell ja havis lore l'inspiro pri logiko dil relati, quan il recevis del amiko matematikisto G. E. Moore. Nependante, anke Couturat arivis a tal idei: nome, l'analizo segun predikato e subjekto ne esas suficanta. Hike ni comprenas anke pro quo Couturat tante prizis Leibniz.

1903: Aparas la libro da Russell *La principi dil matematiko*. Semblas, ke Russell havis l'idéo pri tal verko ja en 1898. Couturat konocios ol al franca publiko per adapto simpligita, quan il titulizis *La prin-*

cipi dil matematiko, publikigita unesme en *Revue de Métaphysique et de Morale* kom artiklaro. Erste 1905 tamen l'artiklaro publikigesis da Alcan-Editerio. Sat rapide Couturat varme defensis la verko da Russell: «Vice docar Schröder, me docos Russell-Peano; to esos radikala chanjo» (C 10.6.03).

Tamen tal chanjo ne eventis sen desfacilaji e sen dubiti. Komence, lo esis probable speco di entuziasmo di dicipulo; «Kredez, ke me recensos ol kun multa laudi, tamen me ne sentas me kapabla ja judikar ol; me nur konstatas, ke en multa punti me esis intuicive ja sampensanta kun vu» (20.9.03). Couturat timidigesis ja en komenco dal desfacilesado dil libro. «Me es desquieta, de vidopunto praktikala: me timas ke ca unesma parto timidigos la maxim granda parto di vua lekteri (qui ne kustumas lektar la skribsistemo di Peano). e donos a li negativa impresado pri la nova logiko, pri qua vue ne celas la defekti quin ol montras ankore. Mearelate, me dezirus, kontraste lo, prizen-tar (en mea futura libro) ca Logiko en maniero maxim simpla, maxim klara, me preske dicus maxim atraktiva, por faciligar olua studio ed olua difuzo. To es vidopunto didaktikala. To ne impedos me recevar granda profito de vua laboro, quan me sempre plu multe admiras pro la profundeso e pro l'ampleso» (C 4.6.03). Ye la logistiko respondas: «E kande vu skribas a me ke vu intencas skribar del vidopunto didaktikala, me lore timas, ke vu docos precize lo eroroza» (R 9.6.03).

La intelektala heziti di Couturat ne dependas nur del intrinseka desfacilaji di ca nova logiko: il fakte lektas Russell precipue kom algebristo, e ne kom logistiko. L'evidentesado dil aksiomi interesas ilu plu multe kam la redukto di olia nombro. Segun il, omna principo mustas esar quale evidenta verajo: «Ka me konfidos lo a vu? me ne es tre kontenta pri ta unesma parto. Ne pro to, ke ad ol mankus rigoro, o mem klareso (por ulu qua konocas Peano, nam por altra lektero ta libro esus texuro de enigmi); tamen ol kareas segun mea opiniono ye intuical evidentesado. Me bone savas ke ta evidentesado ne korespondas al evidentesado logikala... vua unesma nocioni ed aksiomi ne nur ne es klar e simpla, ma aspektas quale paradoxi shokanta kontre la komuna mentaleso.» (C 4.6.03). Russell agnoskas ya ke l'intuico esas esencal kom suporto subjektiva di omna rezonado, ma segun il esas necesa sakrifiki-lar l'evidentesado dil aksiomi al «logikala simpleso»: «To quo es esencala, es l'existo di intuicala evidentesado por suportar la konstrukturo; ma ne esas necesa ke la tota evidentesado trovesas en la premisi» (R 5.10.03). To ne reprezentas banala diskuto pri la rolo di l'intuico en matematiko: Russell opinionas ke existas kauzo filozofiala e ciencala en ta desakordo: «l'argumenti quin vu utiligas postulus la retroveno

al antiqua metodi, segun qui on ne sorgis diminutar la nombro dil aksiomi... «Certe la simpleso es dezirinda, tamen la rigoro esas naka-reebla» (R 12.11.03). Russell do kritikis en Couturat l'algebrista formalismo, formalismo a qua Russell opozas sua projekto di logistiko: «Demonstrar omno quo es demonstrebla - yen la motivo di omno quon me facis» (R 12.11.03).

LA KRITIKO DI KANT

L'adhero di Couturat al logiko di Russell semblis implikar l'abandonado dil filozofio di Kant: «Vu refutis ilua konceptadi intuicala dil Aritmetikio, ed ilua sintezala konceptado dil Geometrio pura, tamen vu ne refutis ilua teorio pri la transcendantanta estetiko... Me opinionas, ke vu povus sen peno preparar artiklo tre interesiva e tre utila pri Kant, judikata del vidopunto dil Logiko e Matematiko moderna» (C 12.10.03). Fakte, Couturat konceptos sua kritiko di Kant grandmezure segun la Principi matematikala.

Russell e Couturat konsentas pri la general intenco kritikar Kant, tamen li ne adoptas sama metodi ed anke ne havas sama moyeni. Russell es l'unesma qua separas su de Kant, ne nur pro filozofiala motivi, ma anke pro logikala kauzi. Kontraste lo, Couturat kritikis Kant del vidopunto dil filozofo. Ilua argumenti havas kom bazo ilua ideo pri l'uneso dil raciono e sur formo di «realismo» dil kapablesi, koncepto quan il recevas certe de Kant: l'uneso dil raciono facas posibla konfrontado dil filozofio kun l'evoluciono dil cienco; altralatre, pro la konceptado relisma dil kapablesi, ta konfrontado implikas l'asimilo inter logiko kom disciplino e lo analizala (kom nociono koncernanta l'intelektio). Pro to la skopo di Couturat esos montrar, por defensar la logikismo, ke la koncepti e la propozicioni matematikala esas analizala. La nocioni plu desfacile reduktebla, segun Couturat, esas olti di kolekto e di kardinala nombro. Kontraste lo, por Russell tala questiono nule esas esencala en matematiko. Segun il, primara (primitiva e nedefinebla) esas la koncepto di klaso, qua esas la fonto dil ideo di multopleso e dil numeri. Ol esus, nam nedefinebla, elemento intuicala, ed on ne povas konstruktar sistemo sen tal elementi.

Couturat esis tre ferma en sua kritiko kontre Kant: tal *atitudo dependas del situeso en qua Couturat vivis en Francia, ube la reprezentanti maxim importanta dil Kantismo o dil nov-Kantismo opozis su sive al ne-euklidala geometrii (Renouvier) sive al matematikala logiko. Inter li: Emile Boutroux, Pierre Boutroux, e precipue Henri Poincaré.

DUESMA POLEMIKO KUN HENRI POINCARÉ

Skribas Couturat: «Me iris vizitar [Poincaré] dum lasta dii: il refuzas diskutar parole. Me probis expozi ad il kelk argumenti, ma il evitis konstante diskutar. Exemple, me volis montri ad il ke de la fakto ke nombro definas per rekurenteso venas logike ke on povas rezonar pri ol rekurento; il semblis shokita, ma il ne volis agnoskar la kozo» (C 13.1.06). Ulte lo, Poincaré agnoskis ne lekti la simbolaro di Peano.

PRI LA PRINCIPIO DIL KOMPLET INDUKTO

Russell e Couturat diskutas longe pri ta principo, konsentante kompreni ol kom ne-induktiva. Couturat expresas tala konvinkeso en sua libro pri Leibniz, en termini filozofiala: «Leibniz havis tro granda koncio pri l'uneso dil homala spirito e pri l'uneso dil scienco por separar e opozar, quale facis la empirikala logikisti, la scienci deduktiva del scienci induktiva... Existas finale nur un metodo unika, nam existas sola direkto segun qua on povas konkluzar legitime de verajo ad altra verajo: l'indukto; o plu bone, l'invento di l'naturala legi, konsistas en l'analizo, t.e. en la retro-dedukto: ma on pensas ekskluzive per dedukto» (C en *La logique de Leibniz*). Russell konsentas kun ta vido-punto, ed ofte en la epistolaro diskutas pri la problemo, uzante la moyeni dil logikal analizo.

LA MATEMATIKAL EXISTO

Anke pri la punto, itere, Couturat komencas la diskuto questionante Russell depos 1904: «Quale, en pura matematiko, on povas demonstrar teoremo di existo, precipue se existo signifika ulo altra kam ne-kontradikciono, quale opinionas Frege? En quo konsistas ta ideal existo, e sur quo on povas apogar su por pruvar lo?» (C 1.3.04). Russell respondas «La questiono quan vu pozas pri l'existo semblas a me havar kom bazo ula konfuzo. L'existo matematikal apogas su a klaso... ma l'existo en la filozofiala senco es tote altra kozo: ol aplikas su ad individuo, ex. a Sokrates. L'experienco docas pri tala speco di existo. Me sustenas la tezo, ke l'existo en ta senco ne demonstras apriore» (R 6.3.04).

Couturat ardoroze uzis l'argumenti di Russell en sua polemiko

kontre Poincaré, ofte preterirante l'intenci di Russel ipsa. Ta cirkons-tanci klarigas ke Russell ne konservis ekskluzive pozitiva memoraji pri l'apogo da Couturat kontre Poincaré: «Dum kelka tempo Couturat esis ardoroza defensero di mea idei pri la matematikala logiko, ma il ne sempre esis tre prudenta, e dum mea longa duelo kun Poincaré, me trovis ulfoye kelke fatigiva defensar Couturat samatempe kam me ipsa» (en *Atobiografio*).

LA LEKTAJI

Dum sua epistolkambio, Russell e Couturat ofte diskutis pri lektita libri. Traktas su precipue pri libri matematikala e logikala: li citas rezumale plu kam 230 personi en sua letri. Ni trovas laudoza mencioni pri Peano, pri Frege, pri Hilbert, quin le du admiras e lektas kun intereso (en kelka kazi Russell konsilas lekto a Couturat, en kelka kazi eventas lo inversa). C.S. Peirce konsideresas dal du kom ne bone komprenabla, «obskura». Couturat es probable l'unesma franco qua lektis Husserl, Russell nultempe mencionas il. Russell abunde parolas pri Meinong, di qua la librin il parstudiis.

Quo venas de ta dispersita indiki pri lektaji? Yen to quon skribas Russell pri la filozofiala signifikado di sua verko kom logikisto: «De 2000 yari on okupas su pri la naturo dil infinito, dil spaco e dil tempo: sur la teorii tarelate inventita, on erektas sistemi di metafiziko... Or, ta questionin on povas solvar nur per logistiko» (R 21.11.05). De ta kun-texo di problemi logikala e filozofiala, Russell probas konstante trovar apliki logikala e filozofiala, meditante anke pri la teoriala konse-qui dil teoriala e teknikala modifiki quin il mustas facar. Rezume, Russell es experimentero, kontraste lo Couturat preferas referar su a principala pozicioni, nam il es tre atencoza al filozofiala vidopunto, mem se il studias matematiko til profunda teknikala detali. To expli-kas, pro quo l'interkambio es relative ne-egala. Couturat questionas, Russell respondas, klarigas, precizigas. Couturat expresis tala difero dil *atitudi quaze ol esus to quo existas inter Aristoteles e la skolasti-kismo, un-latere, e Descartes e la moderna filozofio altra-latere. Ni ritrovas ta difero anke en politiko, ube Russell serchas skopi, e Coutu-rat pozas maximi.

L'UNIVERSITATAL INSTITUTI

En 1901 Russell komisesis kunlaborar en la konstrukto dil Universi-tato di London. Il demandas konsili de Couturat: «Vu havas la for-

tuno konstruktar sur tereno nova, e ne esar jenata per tradicioj e per antikva kadri» (C 5.2.01), skribas Couturat. Segun il, esus necesa ke la filozofio havez loko en tala instituto, por ke ol ezez ligilo inter la Belletri e la Cienci: «...me opinionas (ed anke vu, me es certa pri lo) ke esas necesa igar la filozofio esar ligilo inter la humanista domeni e l'exakta scienci, la central e komuna parto dil diferanta speci di studii (inklusive yuro, medicino et teologio), rezume l'anmo dil futura Universitato. Por to esus necesa havar du katedri precipua: l'unesma pri Logiko, l'altra pri Moralo» (C. 5.2.01). Il expozas anke sua idej pri l'organizo dil studii: «Precipue, probez ne havor exameni! o se vi havos li, oli ezez exameni sen programo, ube on demandas expozar generala kompetenteso, e ne nedigestebla eruditeso quan postulas specala preparo. Vu ne povas imaginar quanta tiraneson exercas che nia studenti l'agregala programo... Probez, kontraste lo, havor seminarii ube la studenti laboras sub la direkto dil docero, lernas la metodo e kunlaboras kun il» (C 5.2.01).

LA POLITIKO

La politiko reprezentas importanta parto en la epistolaro; l'eventi mencionita da Couturat e Russell koncernas precipue la periodo inter Fashoda (1898) e la Kordiala Interkonsento (Entente cordiale) (1904). Por ni, la maxim importanta dokumento koncernas la milito dil Boeri, nam ol genitis longa polemikado inter Couturat e Russell, en qua lia opinionoj politikala o filozofiala esis prezentita e pardiskutata en maniero plu komplete e plu kontinua kam koncernante altra temi. Altr eventoj ne plus provokis generala diskutoj tante ardoroza. Nek Couturat nek Russell engajis su politikale, kun l'excepto di Couturat, qua polemikis kontre Brunetiere (1899), e di Russell, qua kombatis kontre protektismo (de 1903). Mem l'Afero Dreyfus - «La bonne cause», quale ili amba skribis, genitis nur kurta komentoj. Couturat, skribante ke il korespondas pri Dreyfus kun la logistiko McColl, klarigas «Ni vartas kun angoro la fino dil proceso en Rennes, de qua dependas la honoro e forsan mem la salvo por nia popolo. S-ro McColl... sequas kun grand intereso la fazoj di ca palpitiva dramoj; ni interkambias, inter du noti pri logiko, nia opinionoj ed impresoj pri la temo» (C 5.9.99). Okazoj dil kondamno, l'unesma qua reaktis esis Russell: «Me sentis me fulmofrapita ricevinte l'informo pri la kondamno di Dreyfus: me nule expektis lo... Me esis en Volterra (l'antiqua Velaterrae), anciena urbo izolita sur la somito di monto, ube nulu

konstruktis (nova) domo depos la dek-e-quaresma yarcento; e mem ibe, kande arivis la jurnali, me audis la homi dicar en la stradi: Dreyfus è condemnato: povero Dreyfus» (R 13.9.99).

LA MILITO KONTRE LA BOERS

Pri l'eventinta diskuto Russell raportis anke plu tarde: «Me korespondis kun il [Couturat] dum plura yari, ed en la letri quin me skribis ad il en la komenco dil milito kontre le Boers, me montris me imperialista en maniero qua semblas a me nun tre reprochinda» (segun l'*Autobiografio*). Yen probo: «L'angla imperialismo (skribas Russell en 1899) inspiras su (che edukta homi) del ideo di Roma, del historio di Mommsen (di qua la precepti justifikus irgo), de Carlyle e de Nietzsche, ed anke de Darwin e del evolucionismo. Yen sentimento ereroza, certe, ma sat respektinda...» (R 18.12.99). Couturat respondas ardoroze, asimilante ta poziciono al «precepto Birsmarckala», al moralo dil plu forta: «To quo es forsan min respektinda, e certe min simpatioza, es l'imperialismo, di qua vu analizis tre habile la historial e filozofiala kauzi. La filozofio de qua ol inspiras su, o plu bone per qua ol maskizas su vers ni, es specale forte abomininda» (C 24.12.99). Ni vidas ke Russell e Couturat diskutas precipue sur tereno filozofiala, e ne multe sur tereno politikala. «Pri la questiono dil Transvaal (skribas Couturat), me konstatas kun vu, ne sen astono e mem ne sen kelka regreto, ke ni diferas pri la filozofiala principi, e to facos akordo min probabla» (C 6.4.00). To ne signifikas ke le du konsentis pri la fakti: Couturat konsideris la milito Transvaalana kom agreso da Anglia, Russell kom defenso-milito.

Russell: «En teorial etiko, me esas Kantano, ma preferate Platonisto (quale en logiko). Me nule es moderna... Es neposibla aplikar la teorial etiko en la politiko, o mem en privata vivo, nam la cirkonstanci es tante komplikita, ke on ne esas kapabla kuntexar omna necesa argumentadi. Es do necesa, koncernante la medial aksiomi, apelar al komuna pensmaniero» (R 5.5.00). O yen anke: «En politiko me es utilisto, e me ne expektis trovar che filozofo tal opozo quan vu facas inter intereso e yusteso» (R 24.3.00). Russell konkretigas tal utilismo serchante la remedii materiala por salvar la paco, remedio trovata en la diminuto dil nombro dil frontiери: «...se existas poka stati, existas poka frontiери, e do poka militarismo» (R 5.5.00). De quo Russell deduktas: «Ke la mikra stati mustos desaparar, to dependas simple del fakto ke on ne facile povas kónquestar la granda stati...

Ofte la lego protektas en mala direciono... Koncernante Turkia, on sukcesis konservar ad ol statal autoritato, e me opinionas ke to impedis a Rusia konquestar Konstantinopolo. Generale, semblas a me ke la grand imperii havas plu granda valoro kam le mikra, nam existas min frontieri, nam la militi ne es tante katastrofoza e mem ne tro ofta... Pro to me dezirus ke tot Azia (inklusive di India) povez apartenar a Rusia, tot Afrika ad Anglia, e tot Amerika al Unionita Stati. Nur lore on povos expectar ed esperar omna loke duronta e civilizita guvernistaro» (R 5.5.00). Quo do es civilizo? Tale respondas ankore Russell: «Se vu lektabus libri pri antropologio, vu savus quo es vere sovaja lando e qual es l'avantaji qui venas de civilizita guvernistaro» (R 5.5.00). Ma Couturat es «moderna», tarelate: «...me ne povas konsiderar serioza vua argumento pri la supereso dil civilizo: ta supereso atribuas nula yuro ad una populo super l'altra. E finale, tala supereso reduktas su ad olta... dil kanoni; nam me ne nomizas civilizar l'inferiora Populi, bestialigar oli per alkoholo, entoxikar oli per opiumo, masakrar oli o transdonar ad oli omna nia vicii» (C 6.4.00). Od anke: «La civilizo? La Boeri semblas a me tante civilizita quante l'Angli. Me dicas lo de vidopunto morala, lo nura qua es importa...» (C 13.5.00)

Ofte la principi di Couturat es plu precepti kam reflexi pri praktikala konsequi: «...me restas fidela a mea opiniono pri l'internaciona yuro, qui es olti di Kant e ne olti di Bismarck, nek olti di Napoléon, e qui esas konforma al maxim nobla e maxim jeneroza tradicioni dil spiritualeso franca» (C 6.4.00). Ta opiniono apogas su sur filozofio dil historio vidata kom progreso: «La civilizita homaro departis del stato dil milito di omni kontre omni, e remplasis ol per la yurala stato... Same, ol mustos morale finigar la militarista stato (od armigita paco, to quo es egalvaloranta) inter la nazioni, e remplasar la rejimo dil forteso per la rejimo dil yuro» (C 6.4.00). La politiko do es precipue afero pri moralo. La moyeni praktikala por realigar ol restas sekundara: «Quale Kant dicas, se to es devo, me ne mustas desquietigar me por savar ka to es posibla: ol mustas esar posibla, e me devas agar quale se ol esus tala (C 6.4.00). Do on mustas referar su nek al forteso nek al intereso: «En la praktiko, ube la raciono nomesas yusteso, nia devo esas duktar koram ol omna nia desakordi...» (C 6.4.00). Tale, «la nura moyeno por evitar militi es moyeno morala: la moderigo dil deziri, e la respekto dil yuro e dil libereso di altra homi» (C 13,5,00); do, skribas Couturat, «omna naciono havas yuro pri existo e pri nedependeso» (C 6.4.00).

Pro to Couturat kritikis la politikala filozofio di Russell, inspirata

dal empirismo: «Me rikonocas en ol l'old angla filozofiala tradiciono, olta di Hobbes e dil altra politikala empiristi e materialisti, qui fondas omno sur la forteso» (C 6.4.00). E plu tarde: «Koncertante to quon vu skribas pri la Platonala moralo opozita al moralo di Kant, lo es tote justa: omna materiala moralo utilisma e naturalisma es preske neaplikebla en praktiko, pro ne-exhaustebla komplekeso dil partikulara kazi: ma ka to ne kondamnas precize taspeca moralo, nam moralo kreesis por esar praktikal ed aplikebla; altra-kaze ol havas nula valoro. Ne astonezez pro to ke me restas fidela al moralo di Kant, rigida ed austera guidilo, tamen ne-erorifebla, e sempre klara» (C 13.5.00). La kontrasto inter la du vidopunti es frapanta. Couturat karakterizas sua moral kom «kelke rigida e ferma» (C 13.5.00) - ma il proponas kauzo: «Vu trovos me tro severa; ma me pregas vu konsiderar ke ni hike diskutas en la regioni dil Idei eterna e dil absoluta principi, di qua le senteco es tranchanta e neflexebla» (C 6.4.00). E Russell konstatas: «Me opinionas, ke on devus establisar skopi - vu, kun Kant, opinionas ke on devas establisar precepti di konduto» (R 5.5.00). Ta frazo ilustras bone la difero en la kondutmaniero inter ta du homi en filozofio ed en cienco.

En 1903, Russell skribos «me komplete abandonis imperialismo» (R 20.6.03). Plu tarde eventas anke mult altra diskuti pri politikala temi. To koncernas precipue questioni dil internaciona politiko, to quo es sat komprenebla inter du korespondanti stranjera. Generale, amba konsentas pri komuna opiniono, e li es kontenta pri l'Entente cordiale (Kordiala Interkonsento), en 1904. On remarkas che Couturat, qua qualifikas su kom socialisto, konstanta pacifista poziciono: «Che ni (quale en Germania, me kredas), on vidas salvo e sekureso nur en la plugrandigo dil armizado e dil militata prepari. To es tre regretinda, e mem danjeroza. La pacifisti e la socialisti (di qui me acceptas l'opiniono) quale Jaurès, reprochas ne sen justeso a vua guvernistaro ke ol kurajigis nia guvernistaro (od adminime Delcassé) militifar» (C 21.10.05). Russel engajis su en maniero multe plu personala en la liberala partiso (1903); ilua agado en tal epoko centrigis su en la lukto kontre la protektismo por la libera interkambio: «Me komencis facar diskursi pri l'avantaji dil libera interkambio: men askoltis omnaspeca publiko: richi, borgezi, laboristi. La tota naciono okupas su pri ta questiono... Fortuneze, semblas ke la populo decidas su kontre Chamberlain, e ke balde finos la rejimo reaktema... Men, frapis l'atmosfero serioza quan me trovis en la kunveni...» (R 6.3.04). Couturat aprobis sen restriktio ta kampiano: «Vu laboras... por l'europana paco» (C 13.3.04), ed il utiligos ol kom argumento okazione dil

LA LINGUO INTERNACIONA

Ta tempo es importanta: unesme, nam ol esis abundante traktita e mencionita, duesme, nam la letro-interkambio inter Couturat e Russell erste diminutos, e pose preske cesos, pro la propago da Couturat dil linguo internaciona. En sua *Autobiografio*, Russell deklaras: «Dum la lasta yari me perdis kontakti kun il, nam il absorbesis komplete en la problemo di internaciona linguo».

Omno komencas en 1900, kande Couturat, okazione dil unesma Kongreso Internaciona pri Filozofio, elektesis kom delegito por la propago di internaciona linguo: «Me opinionas, ke ne esas posibla miskomprenar l'utileso, la neceseso mem di linguo internaciona, qua esus por omna populi la sola lernota stranjera linguo... e ua servos l-e al omnaspeca ciencisti; 2-e al komercisti ed al industriisti; 3-e al simpla voyajeri» (C 5.11.00). Russell respondas kun simpatio: «Me es tre favoroza al projeto, koncernante la ciencala libri e l'anali dil ciencala societi» (R 8.12.00). Tamen, ne mankas heziti: unesme, Russell dubitas pri l'utileso di linguo internaciona por omnadia uzo: «...se la linguo sparas nur la fatigo lernar du o tri stranjera lingui, me ne vidas tre granda utileso en, la projeto...» (R 8.12.00). Od anke: «...on povas voyajar sen granda peno en la landi en qui on nule konocas la nacionala linguo; me ipsa facis lo plurfoye» (R 17.1.01). L'altra argumento, certe plu importanta en la penso di Russell, es ke linguo artificiala mustas ante omno esar moyeno qua posibligas l'analizo dil idei: «On nultempe havos bona filozofio pri la tempo til kande la filozofio parlernos pensar per verbi qui havas nek tempo pasata nek tempo futura. La distingo inter substantivi ed adjektivi anke semblas a me esar fatala por filozofio» (to es altra maniero afirmar l'objektiveso dil logikal expresuri) - ed il adjuntas: «Me trovas tal avantaji nur che Peano, e che nulu altra» (R 8.12.00). Ye to Couturat respondas tale: «...ne es per la simbolaro di Peano ke me povas komendar mea repasto en hotelo o helpigar me en fervoyala staciono» (C 3.1.01).

Plu tarde, la linguo internaciona esos objekto nur di mencioni, certe, tre nombroza. 12.1.02 Couturat mustis konsakrar al L.I. omna sua «instanti di tranquilesos e repozos»; en 1905 il skribas: «me absorbesis dal propago» (C 8.9.05). En 1908 il afirmas, ke il trovas su en la propago «til la kapo» (C 10.9.08). A tal afirmuri Russell respondas kun distantesala simpatio, tamen konsiderante su principale konsentanta.

Il tradukos por Couturat un o du cirkulari e deklari. Yen exemplo sat komika: Couturat rakontas ad il pri vizito a Poincaré: «S-ro Poincaré (qua favoras tre platonale Esperanto, ne savante pri ol plu multe kam pri *Logistiko) dicis a me lo sequanta...: On povus eventuale adoptar kom linguo internaciona l'angla linguo, se l'angli konsentus pronuncar sua linguo «comme tout le monde» [quale normala homi]. Ulo es justa en ta paradoxo: esas certa ke la maxim granda desfacilesos dil angla linguo trovesas en olua pronunco... Esus necesa facar la pronunco konforma al internaciona ortografio dil vorti (quale en Esperanto). Ma, naturale, ton l'angli nultempe volos facar. Do plu bone on usez Esperanto - quale on mustis demonstrar» (C 13.1.06). Ye to respondas Russell: «Koncertante la chanjo di nia pronuncado, to certe esus dezirinda. Ma se vu dezirus pronuncigar la franca linguo segun olua skribmaniero, vu quik konstatus ke to esas neposibla... Me do tote konsentas kun vu, ke existas un moyeno, linguo artificiala» (R 17.1.06).

Couturat insistas komence pri la ideo di linguo internaciona kom principio: «Nur por la principio me predikas» (C 5.11.00). Plu tarde il mencionas Esperanto kom «specimeno» (C 3.1.01). Dum longa tempo ol esos ilua referopunto preferata. Erste en 1910 il mencionas (C 26.6.10) Ido en letro a Russell, qua grantas ad il sua komplet adhero (R 27.7.10). En sua *Autobiografio*, Russell es sat severa pri Couturat del «Ido»-epoko: «...il sustenas l'afero di Ido kontre l'afero di Esperanto. Segun il, en la tota historio dil homaro nultempe existis homi tante depravita kam la Esperantisti». Semblas, fakte, segun la lasta letri dil epistolaro, ke Couturat akaparesis dal disputi inter diverslingua defensanti. En simil okazono il disputis kun Peano: «Ni esas en sempre plu mala relato kun Peano, qua celite kombatas kontre ni, kun l'apogo dil Esperantisti... Probable il demandas nur pekunio por sua Latinacho. Me esperas, ke vu ne falos en ta grosiera kaptilo...» (C 30.12.12).

De 1907 til januaro 1913 l'interkambio divenas sempre plu rara. La kauzo es ke Couturat ne plus laboras pri sua teoriala studii; yen quale il recevas l'edito dil *Principia Mathematica* da Russell e Whitehead: «... me gratulas vu por la parfino di vua libro. Il inspiras a me sento pri admiro... e pri regreto: nam kande me trovos la tempo lektor ol?... La homi ne es anjeli, certe no. E me timas, ke vu laboras nur por anjeli» (C 20.3.12). Russell probos samayare konvinkar Couturat preparar referuro por matematikala kongreso: «La linguo internaciona, me savas lo, de longa tempo kaptis vua tota tempo e la maxim granda parto di vua intereso. Me esperas tamen, ke... vu konsentos retrove-

nar a vua unesma amo, preparante por ni referuro pri la matematikala principii» «To esus... por me granda plezuro riligar nia ancien amikeso, qua restas vivoza malgre l'asalti di Ido!» (R 16.3.12).

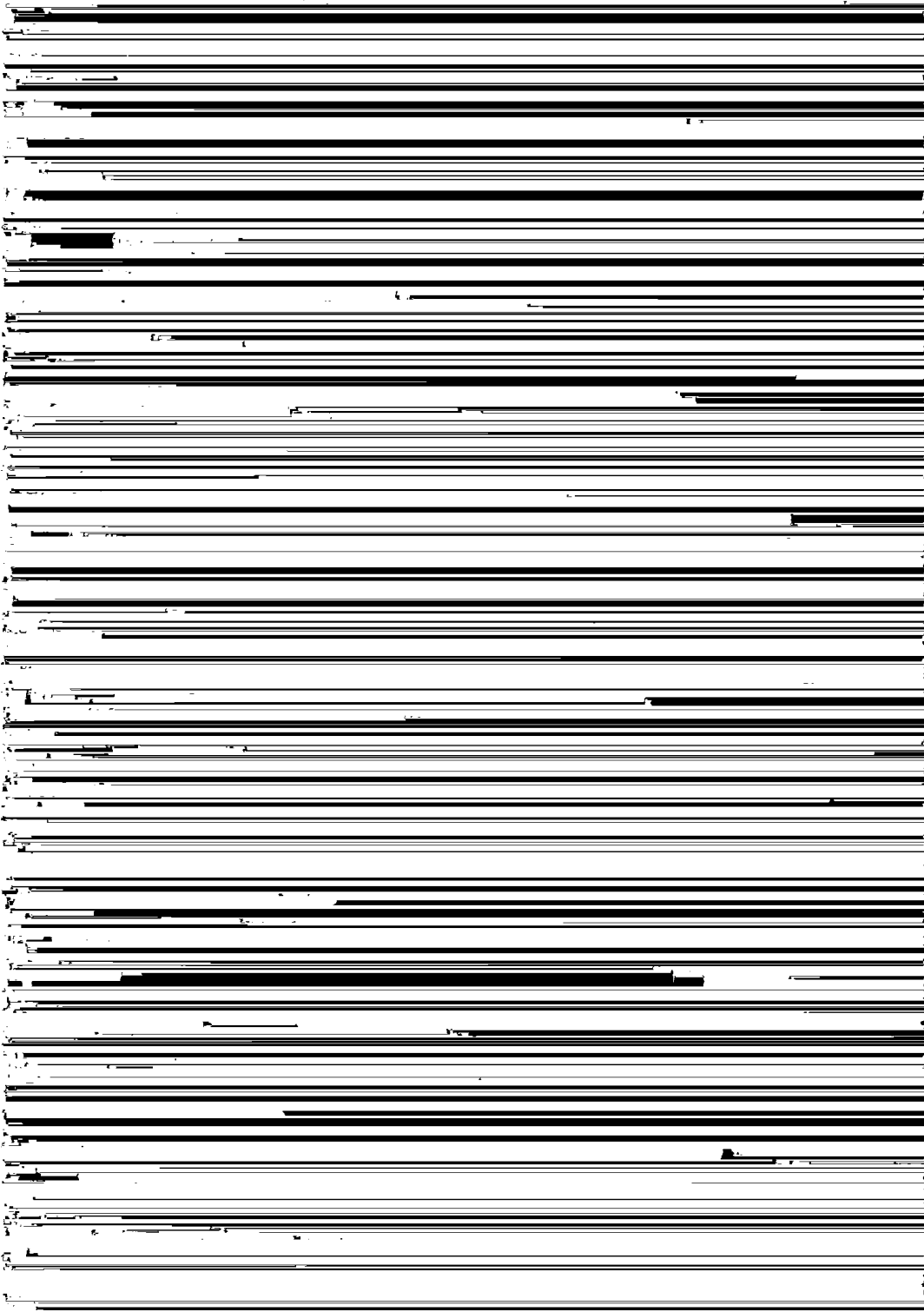
E Couturat: «Traktar pri logikala questiono, precipue pos vu e avan vu, to esus kelke tro temerara! Me povus nur predikar por santo, t.e. la linguo internaciona» (C 20.3.12). «...me volabus rinovigar nia olima kooperero» (R 8.4.12). En un ek sua lasta letri Couturat skribas noto, kun nuanco mi-humuroza, mi-bitra: «Konsiderez vu ipsa kom fortunozza, ke me ne skribas a vu en Ido!» (C 29.6.10).

Pro la fakto, ke l'amikeso inter la du esis certe reala - e Russell konfirmas lo en sua *Autobografio* - ol aparas tra la sincereso e libereso di lia argumenti. Ol anke expresesis: «To quon vu dicas pri l'intelektala simpatio qua existas inter ni plezurigas me multe. Anke me trovis en ta simpatio la kurajigo por sequar voyo qua semblis a me bona, mem kande quaze omni desaprobis me... se me ne trovabus intelektal estimo che vu e che Whitehead, me probable pensabus, ke mea idei nule es importanta» (R 5.2.05). Russell e Couturat ofte probis renkontrar su; segun la letro-interkambio, li vidis su nur trifoye (Caen, novembre 1898; Paris, agoste 1900; Paris, februare 1906).

Ta amikeso nutresis anke dal nombroza servi propozita da Couturat a Russell: tradukto di artikli, problemi pri edito (precipue pri *An Essay on the Foundation of Geometry*); ca praktikala questioni okupas vasta loko en l'epistolaro - kelka letri komplete konsakresis ad ol. Altra-konsidere, Couturat servis volente kom mediacero inter ciencisti: per ta epistolaro ni konocas sive la kambii inter Russell e l'italiana skolo, sive Lalande, Lechalas, edc... Eventis mem ke uli, nesavante l'adreso di Russell, skribis a Couturat. La komplete epistolaro di Couturat mustis esar imensa.

LA VAKANCI E L'AMUZI

Couturat e Russell diskutas volente pri vakanci, repozoperiodi, mem pri hemala sucii. Russel, en sua *Autobiografio*, piktas imajo di Couturat, il informis me ke il praktikas nul speco di sporto. Kelke plu tarde, kande me questioni il kad il praktikas biciklismo, il respondis a me: «Certe no, nam me ne es sportemo». La letri ne komplete korespondas a ta imajo di Couturat: il skribas ke il praktikas biciklismo, ed anke trikarado (motor-triciklo); il marchis volente en la boski di Fontainebleau. On mustas agnoskar ke la letri konfirmas pri la mala sanesala stando di Couturat; pro to il ne povis en sama tempo docar ed explo-



La adversi di L.I.

Instigata da Couturat, la Societo Franca pri Filozofio aranjis renkontro inter logikisti, filozofi, psikologi, linguisti, pedagogi por diskutar lua tezi (ye 1912 e 1913).

Ultre la argumenti teoriala, Couturat furnisas motivi etikala; lu asertas ke la adversi di ula L.I. esas propr-amo ed egoismo aristokratala dil literaturozo diletanta e poliglota qua tote superba pro savar plura lingui, poke desquieteskas savar kad altra homi min privilejizita havas posibleso o liber-tempo por aquirar ca luxo kustoza; egoismo profesionala dil specalisto qua restriktata ad sua domeno streta, ne komprenas la bezoni materiala ed etikala dil laboristi altra-klasa; fine egoismo nacionala qua pretendas impozar, volunte *u koakte, la uzo di sua propra linguo ad cetera nacioni.

Nasko-dato preciza di Couturat

Por ti, qui interesas su pri astrologio:

Louis Alexandre Couturat naskis en Paris, 9-esma distrikto, ye dek-esepesma di januaro 1868, ye dek kloki vespere, strado di *La Chaussée d'Antin*, n° 24. (segun registro oficala).

BIBLIOGRAFIO DI COUTURAT

(segun A. Lalande, publisita en 1914 en la *Revue de Métaphysique et de Morale*)

- De l'infini mathématique, 668 p., Paris, Alcan, 1896.
- De Platonis Mythis, 119 p., Alcan, 1896.
- La logique de Leibniz, 608 p., Alcan, 1901.
- Opuscules et fragments inédits de Leibniz, 683 p., Alcan, 1903.
- Histoire de la langue universelle (kunlabore kun Leopold Leau) XXXII-576 p., Paris, Hachette, 1903, 2-esma edituro 1907.
- Les nouvelles langues universelles (duro dil verko jus antea) 112 p., ibidem, 1908.
- L'Algèbre et la Logique, 100 p., Paris, Gauthier-Villars, 1905.
- Les Principes des Mathématiques, kun adjuntajo pri la filozofio dil matematiki di Kant, 311 p., Alcan, 1901. - Tradukto ad germana da Carl Siegel, Leipzig, Klinkhardt, 1908.
- Etude sur la dérivation en Esperanto, 79 p., Coulommiers, Brodard, 1907.

- Etude sur la dérivation dans la langue internationale, 2-esma edituro augmentita e kelke modifikita, Paris, Delagrave, 1910.
- La langue internationale et la science: Une application de la logique (1908).
- International-English Dictionary, 230 p., English'International Dictionary (kunlabore kun L. de Beaufront e P.D. Hugon, London, Pitman, 1908.
- International-Deutsches Wörterbuch (kunlabore kun L. de Beaufront e Rob. Thomann, 294 p., - Deutsch-Internationales Wörterbuch, 364 p., Stuttgart, Franck, 1908.
- Internaciona Matematikal Lexiko, en Ido, germana, angla, franca ed italiana, 36 p. Iena, G. Fischer, 1910.
- Dictionnaire français-international (kunlabore kun L. de Beaufront, XII-600 p., Paris, Chaix, 1915.

Verki ri-editita

Che Albert Blanchard, 9, rue de Médicis, Paris VI^e :

- De l'infini mathématique, 1973.
- Les principes des mathématiques, 1980.
- L'Algèbre et la Logique, 1980.

Che Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim, (Germana Republiko Federala):

- Opuscles et fragments inédits, 1966.
- La Logique de Leibniz, 1969.
- L'Algèbre et la Logique, 1965.
- Histoire de la langue universelle, 1979.

Ultre ca verki, Couturat editis broshuri e redaktis multa artikli en revui diversa: Revuo pri Metafiziko e Moralo, Revuo filozofala, Buletino di la Societo Franca pri Filozofio, Buletino dil Cienci Matematikala, Revuo internaciona dil Docado. Lu redaktis la artiklo *Symbolic Logic* en *Dictionary on Philosophy and Psychology* (New York, Macmillan, 1902, kunlabore kun Ladd-Franklin.

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA (IDO)

Membri dil Direktanta komitato

Prezidanto: Henry Jacob (Anglia)
Vice-prezidanto: Kurt Linde (Germania)
Sekretario administranta: David Weston (Anglia)
Vice-sekretario: Camiel De Cock (Belgia)
Kasero: Franz Regnier (Belgia)
Sekretario por linguala questioni: Roger Moureaux (Francia)

Membri:

Boris Aaronov (USSR), Niklas ApGlyn (Anglia), Henry Jacob (Anglia), Clara Kreis (Suisia), Tom Lang (Anglia), Kurt Linde (Germania), Roger Moureaux (Francia), Franz Regnier (Belgia), Helmut Röhnisch (Suedia), Axel Rylander (Suedia), Camiel De Cock (Belgia), David Weston (Anglia).

La direktanta komitato rielektesos dum la yaro 1988

PROGRESO aparas trifoye en la yaro, e tote en Ido. Artikli tradukuri e movadal informi sendez al redaktero Roger Moureaux, profesoro, 18 rue Emile Ecuyer, **F-01100 Oyonnax**, (Francia). La manuskripti esez mashin-skribita, kun **linei kelke eskartita** e kun marjino suficanta. Progreso imprimesas dal imprimerio Ateliers du Manoir, Marcinelle, Belgia.

Editeur responsable: Franz Regnier, rue du Cherbois 12 - B 6001 Marcinelle

Revuo qua konocigas Ido

«Idées pour tous» (Idei por omni)

7 edituri 20000 pagini pri omna temi, exploro dil jurnalaro, libri, dokumenti.

Répertoire idéiste international annuel

(Repertorio ideista internaciona yarala)

Nek abon-pago, nek kontributo esas postulata.

«Idées pour tous», DF Ausset St-Eudes Boisset, 4 chemins
30140 Anduze (Francia)

LIBRI E BROSHURI

		Suisa franki
CONDAMIN: La konoco dil futuro* _____	20 p.	1926 1.80
DE BEAUFRONT: Kompletta gramatiko detalzoza	232 p.	1925 4.00
*CONDAMIN: La konoco dil futuro _____	13 p.	1929 3.00
DE BEAUFRONT, COUTURAT: Dictionnaire français-ido _____	586 p.	1915 16.00
COUTURAT: Etude sur la dérivation _____	100 p.	1910 4.00

Obtenebla ye la adreso: CDELI-LIBROSERVO, che K.C.E. b.p. 771,
CH-2301 La Chaux-de-Fonds (Suisia).

* * *

Dicionario de la 10 000 Radiki di la Linguo		
Univesala Ido (<i>Marcel Pesch</i>), _____	631 p.	1964 20.00
Odo a Couturat (<i>Andreas Juste</i>), _____	19 p.	1961 3.50
La Fabli dil Olda Korvo (<i>Andreas Juste</i>), poemi	36 p.	1973 3.00
La Problemo dil Paco (<i>Ed. Waterkotte</i>), traduko dil diskurso da Albert Schweitzer, okazione la distributo dil Nobel Premio dil Paco, 1952 en Oslo. _____	11 p.	1971 2.50
Warum Ido? (<i>J. Kreis/A. Noetzli</i>), propagilo en Germana linguo kun komparativa texto Esperanto-Ido _____		.50
(Porto-spensi extra)		
Weltsprache Ido, 10 doco-lettri, Germana-Ido (<i>A. Noetzli</i>), nova edituro 1969		15,00

SULI, Badenerstr. 725, CH-8084 ZÜRICH Suisia.

Katalogo de libri en e pri Linguo Internaciona
 Recevebla de
IDO-LIBRERIO
 135 Keppoch street, Caerdydd/Cardiff
 Sir de Morgannwg CF2 3JU, Wals.

	(£) Preco + Posto
English-Ido Dictionary (<i>Dyer</i>), 392 p.	4-00 (+0-70)
Complete Manual of the IAL Ido (<i>de Beaufront</i>), 44 p., abridget 1973	0-70 (+0-15)
Ido for All - 1 (<i>ApGlyn</i>), 59 p., 1975	1-00 (+0-15)
La Strukturo di Ido (<i>Jacob</i>), 16 p., 1970	0-50 (+0-15)
The Problem of an International Auxiliary Language and its Solution in Ido (<i>Dyer</i>) 194 p.	0-50 (+0-30)